

Barn och ungdomars hälsa

Verksamhetsrapporter från
Hälso- och sjukvårdsberedningarna
Öst, Nord, Syd och Mitt
Avser verksamhetsåret 2009

NORRBOTTENS
LÄNS LANDSTING

Innehåll

Barn och ungdomars hälsa	4
Verksamhetsrapport 2009	4
Uppdragsbeskrivning	4
Gemensamma iakttagelser	5
Gemensamma förslag	7
Hälso- och sjukvårdsberedning Öst	8
Särdrag för beredningsområdet	8
Förslag till åtgärder inom det egna beredningsområdet	11
Utvärdering av beredningens arbete	11
Ekonomisk redovisning	12
Hälso- och sjukvårdsberedning Nord	13
Särdrag för beredningsområdet	13
Förslag till åtgärder inom det egna beredningsområdet	16
Utvärdering av beredningens arbete	17
Ekonomisk redovisning	18
Hälso- och sjukvårdsberedning Syd	19
Särdrag för beredningsområdet	19
Förslag till åtgärder inom det egna beredningsområdet	21
Utvärdering av beredningens arbete	22
Ekonomisk redovisning	22
Hälso- och sjukvårdsberedning Mitt	23
Särdrag för beredningsområdet	23
Förslag till åtgärder inom det egna beredningsområdet	28
Utvärdering av beredningens arbete	28
Ekonomisk redovisning	28

Barn och ungdomars hälsa

Verksamhetsrapport 2009

Hälso- och sjukvårdsberedningarna Öst, Nord, Syd och Mitt

Hälso- och sjukvårdsberedningarna Öst, Syd, Nord och Mitt har valt att redovisa sitt uppdrag med en gemensam inledning och därefter en för varje beredning unik redovisning.

Den gemensamma inledningen omfattar:

- Uppdragsbeskrivning
- Gemensamma iakttagelser

Det för varje beredning unika avsnittet behandlar:

- Särdrag för det egna beredningsområdet
- Behov inom det egna beredningsområdet
- Utvärdering av beredningens arbete

Uppdragsbeskrivning

Det generella uppdraget

Ur landstingets gemensamma regelverk

Hälso- och sjukvårdsberedningarnas uppgift är att inom sina geografiska områden och utifrån ett medborgarperspektiv på utbudet av hälso- och sjukvård:

- Öka kunskapen om medborgarnas behov, tillgång till och konsumtion av vård i respektive geografiska område.
- Verka för bättre kontakter mellan medborgare och förtroendevalda.
- Lämna rapporter om genomförd verksamhet.
- I sina verksamhetsrapporter för året lämna underlag inför styrelsens beredning av landstingsplanen. Beredningarna ska även lämna förslag till uppdrag för nästkommande år.

Hälso- och sjukvårdsberedningarna ska i sitt arbete söka samverka med länets kommuner.

Uppdrag 2009

Under verksamhetsåret 2008 gav landstingsfullmäktige uppdraget *Barn och ungdomars hälsa* till hälso- och sjukvårdsberedningarna. Avgränsningen var då 0-6 år. I oktober 2008 beslutade landstingsfullmäktige att beredningarna skulle arbeta vidare med *Barn och ungdomars hälsa* med avgränsningen *grundskole- och gymnasieåldern*.

Under de båda uppdragen har beredningarna fått en god insikt i hur barn och ungdomar i Norrbotten mår, men också hur deras föräldrar lever och vilka problem de har för att skapa de bästa förutsättningarna för en god hälsa.

Familj, skola, fritid och allt som hänger ihop med detta är det som dominerar i uppväxtmiljön. Samhällsutvecklingen på alla nivåer och områden med det enorma och accelererande informationsflödet samt arbetsmarknaden är andra viktiga faktorer som påtagligt påverkar ungdomarnas situation.

Gemensamma iakttagelser

En stor del av beredningarnas dialogmaterial har baserat sig på de problemområden som berörs i de hälsosamtal som skolsköterskorna varje år genomför med elever för att samla in kontinuerlig statistik om barn och ungdomars hälsa.

Beredningarna har uppfattat att länets barn och ungdomar i huvudsak har en god hälsa och tycker att de mår bra. De har bra kunskap om hälsa och ser sambandet mellan god sömn, sunda matvanor och motion.

De flesta ungdomar ser också positivt på framtiden. Beredningarna har dock noterat att på många ställen i länet känner ungdomarna en osäkerhet då det gäller att kunna få jobb i framtiden. Många tror att de måste flytta för att få jobb. För vissa ungdomar ingår det redan i framtidsplanerna att flytta.

Vanliga ungdomsproblem

Socker

Beredningarna konstaterar att de svårhanterade problemen med hög vanebil-dande konsumtion av sötade drycker och godis tilltar med stigande ålder bland ungdomarna. Detta påverkar tandhälsan menligt och i kombination med minskad fysisk aktivitet bidrar detta till övervikt och fetma.

Alkohol och tobak

Beredningarna noterar att alkohol förekommer allt längre ner i åldrarna och att konsumtionsmönstret också verkar förändrat. De ungdomar som berusar sig gör det ofta rejält. Ungdomarna verkar heller inte ha några som helst problem att få tag i alkohol. Detta gäller såväl hembränd som affärsköpt alkohol.

Beredningarna konstaterar också att rökningen ökar bland ungdomarna, åtminstone bland flickorna. Däremot ökar inte snusningen. Det är fler flickor än pojkar som röker, med snusningen är det tvärtom.

Det finns fortfarande många barn som växer upp i en hemmiljö där rökning förekommer. Passiv rökning är en stor hälsorisk, särskilt för de mindre barnen. När barnen blir äldre är risken dessutom stor att de själva blir rökare.

Droger

Droger förekommer i hela länet och vissa områden är värre drabbade än andra. Det verkar som att ungdomarna inte har några problem att skaffa droger. Under dialogen med ungdomarna har det framkommit att de allra flesta känner till någon som använder droger och även vet hur man får tag på droger. Det är lätt att hitta säljare och många ungdomar beställer även droger via Internet. Beredningarna konstaterar glädjande att *Spice*, en av de vanligaste internetdrogerna, nyligen blivit klassat som narkotika. Dessvärre dyker det upp nya droger hela tiden och det tar lång tid innan lagstiftningen hinner narkotikaklassa preparaten.

Psykisk ohälsa

Beredningarna konstaterar att allt fler barn och ungdomar mår psykiskt dåligt. Ökningen är störst bland flickor men på olika håll i länet noteras även att pojkar har samma problem. Höga krav och stor stress anges ofta som orsaker. Detta leder även till huvudvärk, sömnproblem, magont och ökad konsumtion av värktabletter. De ungdomar som mår ännu sämre drabbas till exempel av åstörningar och självskadebeteende.

Beredningarna anser:

- *Landstinget måste ta ungdomarnas ökande problem på allvar i såväl det förebyggande folkhälsoarbetet som i den dagliga verksamheten.*

Familjestöd

Norrbottnens folkhälsopolitiska råd som fastställt länets första folkhälsopolitiska strategi prioriterar barn och ungdomar inom området folkhälsa. I strategin lyfts vikten av samverkan för att stärka familjerna och att det finns tillgång till ett bra föräldrastöd.

Den av regeringen fastställda strategin för utvecklat föräldrastöd, *Nationell strategi för ett utvecklat familjestöd – En vinst för alla*, utgör ett viktigt dokument för arbetet med familjestödet på lokal nivå.

Beredningarna konstaterar att länets ungdomar lever i en miljö som präglas av stark förändring samtidigt som de själva växer och utvecklas på många sätt som var för sig, och tillsammans med alla krav som ställs på dem, skapar stress och oro för att inte klara av allt.

Ungdomarnas föräldrar som också ofta lever i en pressad situation med balansgång mellan arbete och fritid kan inte alltid möta upp med kloka erfarenhetsbaserade råd och inte heller ge tillräckligt nära stöd och tid för familjegemenskap. Föräldrarna saknar också ofta personliga nätverk att stödja sig på.

I denna miljö är det därför lätt för ungdomarna att under gruppträck hamna i en alltför tidig alkohol-, drog- och sexdebut. Situationen leder också till dåliga matvanor och sovrutiner som i sin tur menligt påverkar skolarbetet och den allmänna prestationsförmågan.

Beredningarna vill därför även i årets rapport understryka vikten av att på olika sätt stötta familjerna.

Beredningarna anser:

- *Landstinget ska i samverkan med kommunerna i större utsträckning medverka till att föräldrastödet förbättras och når ut till de familjer som bäst behöver det.*

Ungdomsmottagning

Beredningarna anser att ungdomsmottagningarna har en mycket viktig funktion att fylla. De flesta ungdomar som beredningarna mött efterfrågar mer information om sex och samlevnad. De har även behov av att kunna vända sig till ungdomsmottagningarna för att prata om bland annat psykiska problem och svåra familjeförhållanden.

Det är ibland svårt för ungdomarna att besöka ungdomsmottagningarna eftersom de har öppet allt för sällan. Öppettiderna stämmer inte heller alltid med ungdomarnas övriga tider vilket gör besöken ännu svårare. I många fall måste ungdomarna boka tid innan de besöker ungdomsmottagningarna vilket leder till färre spontanbesök. Merparten av personalen på ungdomsmottagningarna är kvinnor vilket gör att pojkarna ibland inte söker sig dit med sina frågor.

Ungdomsmottagningarnas förutsättningar och verksamhet varierar mellan de olika orterna i länet. Detsamma gäller mottagningarnas samarbete med bland annat skolan och vårdcentralen.

Beredningarna anser:

- *Landstinget ska verka för att ungdomsmottagningarnas utbud möter ungdomarnas behov.*
- *Landstinget ska säkerställa ungdomsmottagningarnas tillgänglighet på ungdomarnas villkor.*

Gemensamma förslag

Hälso- och sjukvårdsberedningarna Öst, Nord, Syd och Mitt föreslår att landstingsfullmäktige beslutar uppdra åt landstingsstyrelsen:

- *Att föreslå åtgärder som tillgodoser de behov beredningarna gemensamt uppmärksammat.*

Hälso- och sjukvårdsberedning Öst

Verksamhetsrapport 2009

Särdrag för beredningsområdet

Under verksamhetsåret har beredningen fört dialog med medborgare inom sitt geografiska arbetsområde. Uppdraget har varit *Barn och ungdomars hälsa* med avgränsningen *grundskole- och gymnasieåldern*.

Beredningen har under verksamhetsåret bestått av följande ledamöter:

Lennart Holm (S), ordförande	Erkki Bergman (NS)
Ellinor Karlsson (S)	Anders Rönnqvist (M)
Kurt-Åke Andersson (S)	Raija Karlander (M)
Siv-Britt Harila (S)	Christina Hjelm (C)
Gunder Hietala (S)	Anders Mansten (FP)
Marianne Jakobsson (V)	Karl-Göran Väliivaara (KD)
Marja Karlsson (MP)	

Följande ledamot har slutat under 2009: Karin Nilsson (V).

Här redovisar beredningen speciella iakttagelser från Kalix, Överkalix, Övertorneå och Haparanda kommuner.

Beredningen har detta år samtalat om hälsa med ungdomar i grundskole- och gymnasieåldern. Dessutom har ledamöterna träffat flera yrkeskategorier som jobbar med barn och ungdomar. Allt ifrån skolsköterskor till lärare, kuratorer, sköterskor, fritidspedagoger och många fler har gett sin syn på barn och ungdomars hälsa.

Fritid

De flesta ungdomarna i östra Norrbotten tycker att de har möjlighet att påverka sin egen fritid. Många av de unga ser även ganska ljust på framtiden. De vill gärna åka iväg från hemorten och bo på andra platser men kan tänka sig att flytta tillbaka igen när det är dags att skaffa familj.

Barnkonventionen

Beredningen vill påminna om vikten av att alltid arbeta efter FN:s barnkonvention. Med glädje konstaterar beredningen att detta finns nämnt i landstingsplanen för 2010-2012: ”Därför ska i alla verksamheter insatserna intensifieras när det gäller att tillämpa och leva upp till åtagandena i FN’s barnkonvention”.

Psykisk ohälsa

Under dialogen har beredningen uppfattat att barn och ungas psykiska hälsa blir allt sämre och att det framför allt är fler flickor som mår dåligt. Mycket av problemen kan kopplas till prestationskrav och att ungdomarna ständigt kämpar för att uppnå alla ideal som de ständigt exponeras för.

Beredningen noterar att vissa ungdomar lever i ett väldigt högt tempo och försöker prestera inom en mängd olika områden samtidigt. Många gånger

leder detta till stressrelaterade komplikationer som i sin tur skapar ännu mer stress. Andra ungdomar verkar istället ge upp och inta en passiv hållning till samhället i stort.

Sex och samlevnad

Beredningen konstaterar att det är vanligare med könssjukdomar bland ungdomarna inom vissa områden i östra Norrbotten. Under dialogen har beredningen också noterat att en del ungdomar, främst pojkar, har dåliga sexualkunskaper. Ofta efterfrågar ungdomarna mer information om sex. I känsliga frågor väljer dock inte ungdomarna alltid skolsköterskan som den första personen att vända sig till. Här kan landstinget bidra till det förebyggande arbetet genom att intensifiera sin information om sex och samlevnad i länets kommuner.

Föräldrar

I dialogen med och om ungdomars hälsa kommer nästan alltid föräldrar och andra närstående vuxna på tal. Föräldrar har ett stort ansvar att vara förebilder och ge stöd. Ungdomarna vill känna sig respekterade av föräldrarna och känna stöd samtidigt som vissa föräldrarna själva efterfrågar stöd i föräldraskapet. Beredningen noterat också att många barn idag kan ha väldigt många vuxna med föräldrafunktion i sin närmaste omgivning.

Landstingets vård och bemötande

Beredningen erfar att många ungdomar är nöjda med landstinget och känner sig hjälpta av hälso- och sjukvårdsutbudet samt tandvården. Tyvärr har beredningen också mött fall där ungdomar inte fått ett bra mottagande i vården och heller inte blivit bemötta med respekt. Detta gäller främst inom primärvården.

Beredningen anser:

- *Det är mycket viktigt att landstinget fortsätter sitt förbättringsarbete då det gäller bemötandefrågor.*

Samverkan

Beredningen har mött många goda exempel på att samverkan är ett framgångsrikt arbetssätt. Ofta består barnens och ungdomarnas problembild av flera faktorer och då behövs en samlad insats för att kunna ge bästa möjliga hjälp.

Speciellt glädjande är att östra Norrbotten utsetts till ett av landets 14 modellområden för projektet *Modellområden, psykisk hälsa barn och unga* som finansieras av SKL (Sveriges kommuner och landsting). Projektet handlar om att hjälpa barn och ungdomar som mår psykiskt dåligt på ett tidigt stadium genom breda åtgärder. Ledorden för projektet är tidig hjälp, samarbete och hjälp i hemmiljö.

Beredningen har noterat att det finns mycket kvar att göra i samarbetet mellan landstinget och kommunerna då det gäller information och förebyggande arbete kring sex och samlevnad.

Beredningen anser:

- *Landstinget måste sträva efter att utveckla god samverkan för barn och ungdomars bästa.*

Sömn och matvanor

De ungdomar beredningen mött har för det mesta visat sig mycket kunniga och informerade i hälso- och livsstilsfrågor. Ändå noterar beredningen att många ungdomar har problem som kan kopplas till dålig sömn och matvanor.

Matvanor

Många yngre slarvar med maten i hög utsträckning. Beredningen noterar att lunchen ibland är den enda lagade måltiden vissa ungdomar äter under en dag. Från skolorna rapporteras samtidigt att mycket lunchmat slängs.

De barn och ungdomar som spelar mycket datorspel dricker ofta samtidigt mycket läsk och energidrycker samt äter godis för att hålla sig pigga och orka spela längre.

Dåliga matvanor, speciellt i kombination med för lite motion, bidrar givetvis till ökningen av övervikt och fetma hos barn och ungdomar. Detta är en oroväckande utveckling som beredningen anser att landstinget måste ta på allvar.

Sömn

Många ungdomar uppger att de har svårt att varva ner och sova. TV, mobiltelefoner och datorer bidrar alla till att störa sömnen. I vissa fall leder också sena träningstider till att sömnen blir lidande. I andra fall ser beredningen en klar koppling mellan psykisk ohälsa och sömnproblem.

Beredningen anser:

- *Det är mycket viktigt att landstinget fokuserar på mat- och sömnfrågor i sitt kommande hälsoarbete och i stödet till barnfamiljer.*

Ny teknik

Den tekniska utvecklingen går ständigt framåt. Nya produkter och tjänster ändrar ungdomarnas beteende och konsumtionsmönster. Bland alla dessa möjligheter lurar också många faror. Beredningen konstaterar att många ungdomars nattsömn störs av allt ifrån sena kvällar och nätter vid TV:n och datorn till att man lämnar mobiltelefoner och datorer påslagna hela natten.

Beredningen noterar även att vissa ungdomar, främst pojkar, har problem med spelberoende. I vissa fall handlar det om olika typer av äventyrsspel som ofta bygger på att man deltar via sin dator under lång tid och på dygnets alla timmar. Andra gånger handlar det om spel där man satsar pengar. I båda fallen går detta lätt ut över vardagslivet, ibland med psykiska besvär som följd. Primärvården i Övertorneå har redan haft unga patienter med dessa besvär.

Utbredd mobbing i ord och bild, enkel tillgång till droger och risk att ungdomarna kommer i kontakt med ohederliga personer är också problem som ökar med den nya tekniken.

Beredningen menar att teknikrelaterade problem med säkerhet kommer att öka framöver.

Beredningen anser:

- *Landstinget måste följa utvecklingen och ha en beredskap för att kunna ta hand om de barn och ungdomar som drabbas av teknikrelaterade hälsoproblem.*

Förslag till åtgärder inom det egna beredningsområdet

Hälsa- och sjukvårdsberedning Öst föreslår att landstingsfullmäktige beslutar uppdra åt landstingsstyrelsen:

- *Att föreslå åtgärder som tillgodoser de behov beredningen uppmärksammat.*

Utvärdering av beredningens arbete

Beredningen har under arbetsåret varierat valet av dialogmetoder för att få ett så brett underlag som möjligt. Intervjuer med enskilda personer eller mindre grupper har blandats med mer traditionella metoder som att bjuda in till eller bjuda in sig till möten. Beredningen konstaterar dock att det varit svårt att nå barn och ungdomar som har det riktigt tungt.

Via relevant faktamaterial, föreläsningar och studiebesök har beredningens kunskapsbas breddats. Tillsammans med medborgardialogen har detta utgjort grund för analysen av medborgarnas behov.

För tredje året i rad medverkade beredningen vid sommarmarknaden i Överkalix med gott resultat. Beredningens monter besöktes flitigt och många visade stort intresse för beredningens arbete.

Beredningen deltog även vid Unga Företagares (UF) ungdomsmässa i Haparanda. Mässan besöktes av drygt 500 ungdomar i högstadie- och gymnasieåldern från hela länet samt allmänheten. Samtidigt som ungdomarna presenterade sina företagsidéer passade beredningen på att prata med besökarna om ungdomars hälsa.

Mycket av beredningsarbetet har skett kommunvis och beredningen har även på andra sätt arbetat för att hålla nere antalet sammanträden. Bland annat har ledamöterna kunnat ta del av all dialogdokumentation elektroniskt mellan sammanträdena och på så sätt kunnat följa varandras arbete. Även planeringen av marknadsdagarna har skett elektroniskt. Vidare har sammanträdesdagar kombinerats med dialog eller kunskapsuppbyggnad i de fall detta varit möjligt.

Uppdraget har kunnat genomföras inom den givna ekonomiska budgetramen och inom ramen för ledamöternas femton dagar med ersättning för förlorad arbetsförtjänst.

Återkoppling

Beredningens ledamöter har under verksamhetsåret även återkopplat till de medborgare och verksamhetsföreträdare man träffade under förra årets arbete med uppdraget *Barn och ungdomars hälsa* och avgränsningen *0-6 år*.

Återkopplingen har skett via besök, telefonsamtal och brev. Återkopplingen av årets uppdrag har redan påbörjats och kommer att fortsätta under kommande verksamhetsår tillsammans med en samlad återkopplingsinsats för hela uppdraget *Barn och ungdomars hälsa*.

Ekonomisk redovisning

Hälso- och sjukvårdsberedning Öst har under arbetsåret 2009 haft en årsbudget på 878 036 kr. Budgeten har i huvudsak fördelats på kostnader för arvoden och övriga omkostnader för ledamöterna. Dessutom har beredningen haft en budget för information och återkoppling till medborgarna samt för omkostnader avseende möten och andra aktiviteter.

Budget och resultatredovisning

Beredning Öst	rsbudget	Utfall	Resultat
Arvoden och övriga personalomkostnader	728 036	354 065	373 971
Omkostnader för möten, information, återkoppling m.m.	150 000	35 093	114 907
Summa:	878 036	389 158	488 878

Redovisningen avser perioden 2008-11-01 – 2009-09-30.

Ledamöternas aktiviteter

Antal dagar som de 13 ledamöterna sammanlagt ägnat åt beredningsarbete (med eller utan ersättning för inkomstbortfall)	Genomsnitt arbetade dagar per ledamot
120,00 dagar	9,23 dagar

Hälso- och sjukvårdsberedning Nord

Verksamhetsrapport 2009

Särdrag för beredningsområdet

Genomförande

Beredningen har under verksamhetsåret fört dialog med medborgare inom Kiruna, Pajala, Jokkmokks och Gällivare kommuner.

Ledamöter

Beredningen har under verksamhetsåret 2009 haft följande ledamöter:

Birgitta Gidblom (S), ordförande	Margareta Henricsson (NS)
Kurt Wennberg (S)	Björn Lundquist (NS)
Gunnel Eriksson (S)	Anita Weinz (NS)
Maivor Johansson (S)	Eva Alriksson (M)
Gabriella Andersson (S)	Monica Hedström Nordvall (M)
Börje Frisk (MP)	Anne Kotavuopio Jatko (FP)
Kurt Sundkvist (V)	

Följande ledamöter har slutat under 2009: Ulf Kero (S) och Marina Eriksson (S).

Målgrupper

Ledamöterna har under verksamhetsåret träffat ett stort antal ungdomar och personer med anknytning till barn och ungdomar.

Mötesplatserna har bland annat varit skolor, marknader, föreningar och offentliga institutioner där beredningen träffat grupper av medborgare. Även ett antal individuella av enskilda ledamöter planerade och genomförda möten har ägt rum.

Inledning

Ändrad målgrupp men bibehållna slutsatser

Under verksamhetsåret 2008 med uppdraget *Barn och ungdomar i åldern 0 till 6 år* samtalade beredningen, förutom med barnen, i stor utsträckning med föräldrar och personal inom barnomsorg och skola.

Under årets uppdrag med *Barn och ungdom i grundskole- till gymnasieåldern* har dialogen till allra största delen dominerats av samtal direkt med ungdomarna och i mindre utsträckning med föräldrar, skolpersonal och andra aktörer.

Trots denna förskjutning i genomförandet, har beredningen ändå fått bekräftat att de behov som redovisades till landstingsfullmäktige under förra året inom områdena *Samverkan, Information och stöd, Trygghet och Föräldranätverk* var riktiga och viktiga prioriteringar. Ungdomarna bekräftar detta i våra samtal med dem.

Olika perspektiv

Beredningen har i sin analys av medborgardialoger och det kunskapsmaterial man haft tillgång till kunnat identifiera tre huvudperspektiv inom vilka områden medborgarnas behov bör aktualiseras.

Familjenära problem

Beredningen instämmer i den gemensamma rapportens iakttagelser och förslag kring stöd till föräldrarna och understryker vikten av att på olika sätt stötta familjerna.

Kommunala problem

Många medborgardialoger har resulterat i synpunkter som i huvudsak rör kommunernas ansvarsområden.

Beredningen beslutade i inledningsfasen av uppdraget att vidarebefordra information som kommit fram i medborgardialogen och där kommunerna har ett huvudansvar.

Problemen berör till stor del förhållandena i och runt skolan. Exempel på områden som kommit upp är skolmaten och skolsköterskornas mottagnings-tider. Därtill kommer även den mycket eskalerande situationen med försäljning av droger till allt yngre ungdomar, vilket är mycket oroande.

Mottagandet av gymnasieungdomar från byarna i samband med skolupptakten uppfattas som otillfredsställande. Kollektivtrafiken är dessutom inte alltid anpassad till skolscheman.

Resursbrist och samverkansproblem kan ha medverkat till att alkohol- och drogproblem, i några fall med dödlig utgång, inte kunnat förebyggas. Ungdomsrådets syn på detta är att samhället är alldeles för tafatt. Det drar ut på tiden alldeles för länge innan skarpa åtgärder sätts in både mot de som använder och de som säljer droger.

Den hårda tillämpningen av sekretessen hindrar ofta nödvändig informations-spridning. I vissa fall innebär det att problem som med enkla medel skulle kunna lösas omedelbart i stället skjuts på framtiden.

Fritidsutbudet beskrivs av ungdomarna som mer och mer begränsat speciellt avseende fritidsgårdar, andra mötesplatser och sportutbud. Hockeybanor spolats inte utan används ibland som parkeringsplatser eller får stå outnyttjade.

På vissa orter medför det låga barnantalet svårigheter att kontinuerligt bedriva olika sporter, främst lagidrotter, ett typiskt problem på landsbygden. Vuxna ledare saknas också ofta.

Få vuxna i skolan skapar problem med ordningen.

Stress bland ungdomarna och den begränsade tillgången till ungdomsmottagningar och till beteendevetare/psykologer är ett problem som beredningen noterat.

Allmänt efterlyses också tydliga och fungerande brottsförebyggande råd och folkhälsoråd.

Landstingsproblem

Flera ungdomar i Gällivare och Pajala samt deras föräldrar upplever att väntetiden för tandreglering är alldeles för lång. Beredningen erfar att en del av det som uppfattas som väntetid kan ha att göra med att ungdomarna i olika avseenden inte är behandlingsbara men framför allt att tillgången till specialister är begränsad.

Föräldraföreningen mot narkotika, FMN, påtalar att det fortfarande på vårdcentraler förekommer utskrivning av psykofarmaka till personer som redan uppträder påverkade.

Väntetiderna på akutmottagningen blir ibland så långa att drog- och alkoholintagna ungdomar hinner avvika från mottagningen innan adekvat behandling kunnat sättas in.

Medborgarna uttrycker behov av en ungvuxen psykiatrivårdform för att det förefaller som (organisations)regler ibland gör att patienter inte behandlas optimalt eller att varken barn och ungdomspsykiatri, BUP, eller vuxenpsykiatri passar bra i det individuella fallet.

Beredningen har erfarit att skolpersonalen inte kan aktualisera vård och behandling hos BUP för enskilda elever i samband med misstänkt eller uppdagad alkohol/narkotikahandling utan att detta måste göras av föräldrarna.

Det förefaller råda brist på beteendevetare/psykologer främst inom ungdomsmottagningarna men också inom primärvården.

Ungdomarna upplever sig i huvudsak bli bra bemötta när de söker vård förutom att väntetiderna ibland upplevs väldigt långa.

Väntetiderna till logoped uppges också som orimligt långa.

Hantering av diabetes bland ungdomar upplevs av medborgarna inte vara optimerad. Bland annat saknas diabeteskonsulenter och även att individuella vårdplaner upprättas.

Lakttagelser

Beredningen har kunnat konstatera att de ungdomar vi mött mår bra. De upplever att de har god tillgång till landstingets hälso- och sjukvård och att de där får ett bra bemötande.

Undantagen finns som både är missnöjda med det mottagande, bemötande och den vård de fått.

De har också en positiv bild av sina framtidsmöjligheter men är också klara över det faktum att utbildning och jobb kommer att föra dem bort från hemkommunen. Viljan att återvända för att stanna och bilda familj är dock tydlig hos många.

Ett oroande inslag i nordområdet, framför allt i Gällivare, är det ökande antalet incidenter bland ungdomar med anknytning till droger, några med dödlig utgång.

Mot bakgrund av detta initierade beredningen ett allmänt möte kring narkotikafrågor i Sjöparksskolans aula den 13 maj. Målgruppen var föräldrar och syftet, förutom medborgardialogen, var att ge dem praktisk vägledning att hantera situationer som kan uppstå med deras barn kopplat till droger.

Socialtjänsten, skolan, polisen, FMN, ungdomsrådet, barnpsykiatri, primärvården och ungdomsmottagningen medverkade under mötet som samlade cirka 150 personer samt media.

Förslag till åtgärder inom det egna beredningsområdet

Missbruk, droger och samverkan

Varför super Jeppe? eller Varför ser det ut som det gör när det gäller alkohol och droger?

Beredningen är övertygad om att svaren på dessa frågor många gånger kan sökas i avsaknad av tidiga insatser för barn och ungdomar, som på något sätt får illa och där hjälp inte erbjuds.

Problemen för individen växer successivt för att kulminera i ett senare skede. Det sammantagna lidandet och kostnaderna för samhället blir vida mer omfattande än om problemet angripits i ett tidigt skede.

Landstinget har tillsammans med andra aktörer, där kommunerna är den största, ett ansvar för att bidra med resurser inom sitt ansvarsområde. Skola, socialtjänst, BUP och polis har var för sig viktiga funktioner men det bästa vore förstås att alla samverkade med informationsspridning och attitydpåverkan samt direkta ingripanden.

Beredningens uppfattning är att landstinget i ännu större utsträckning än hittills måste agera med förebyggande åtgärder för att på så sätt tillsammans med kommunerna och övriga aktörer i ett tidigt skede förhindra att ungdomar hamnar i missbruk och drogberoende.

Beredningen anser:

- *Landstinget måste intensifiera samverkan med övriga aktörer med syfte att förebygga missbruk och drogberoende.*

Tandvården

Mot bakgrund av att väntetiderna till tandreglering är avsevärda och att de ungdomar som har behov av tandreglering upplever den långa väntan psykiskt påfrestande anser beredningen att det är rimligt att bristerna åtgärdas.

Beredningen anser:

- *Landstinget ska korta kötiderna till tandreglering.*

Ungdomsrådgivning

Ungdomarna har behov att få samtala med kunnig och erfaren personal om sina problem som ofta handlar om psykisk ohälsa, sex och samlevnad, men även andra typer av upplevda problem. Så sker också vid det fåtal ungdomsmottagningar som finns i beredningsområdet.

Kompetens och tillgång till sådan hjälp varierar emellertid både i länet och inom beredningens verksamhetsområde.

Beredningen anser:

- *Landstinget ska ge likvärdig högkvalitativ rådgivning till alla ungdomar i Norrbotten.*

Vård av äldre ungdomar

Många ungdomar lever med olika former av psykisk ohälsa och ibland utvecklade psykiska sjukdomar eller andra problem där psykiatri utgör en viktig resurs. Ibland hamnar särskilt äldre ungdomar i ”fel” vårdform beroende på ”olyckliga omständigheter” eller beroende på stelbenta regelverk och vårdas på avdelningar för vuxna.

Beredningen anser:

- *Landstinget ska utreda möjligheterna att på ett säkert och effektivt sätt, och med rätta resurser, ta hand om ungdomar som på grund av ålder eller andra skäl riskerar att vårdas på avdelningar för vuxna.*

Förslag till landstingsfullmäktige

Hälso- och sjukvårdsberedning Nord föreslår att landstingsfullmäktige beslutar uppdra åt landstingsstyrelsen:

- *Att föreslå åtgärder som tillgodoser de behov beredningen uppmärksammat.*
- *Att senast 2011 återrapportera vilka konkreta förbättringar som skett.*

Utvärdering av beredningens arbete

Arbetsätt

Beredningen har på ett varierat sätt tillägnat sig kunskap om olika förhållanden kring barn och ungdom inom beredningsområdet. Kunskapsuppdateringen har skett fortlöpande genom både litteratur, föreläsningar och studiebesök.

Beredningens arbetsmöten har kombinerats med medborgarkontakter vilket har varit mycket givande.

Dessutom har beredningen på marknadsplatserna i Pajala och Jukkasjärvi fått god kontakt med medborgarna.

Analys

Analysarbetet av faktamaterial, medborgardialog och övrig information har kunnat ske med en bred belysning av problemområdena och, som beredningen ser det, gett bra underlag till beslut.

Uppslutning

Två nya ledamöter har under verksamhetsåret börjat i beredningen, som glädjande konstaterar att de nya ledamöterna på ett bra sätt kommit in i beredningsarbetet.

Ramar

Den givna ekonomiska budgetramen har varit tillräcklig för arbetet som också skett inom ramen för ledamöternas femton dagar med ersättning för förlo-rad arbetsförtjänst.

Återkoppling

Beredningen har fortlöpande återrapporterat de erfarenheter man gjort under föregående år. Man kommer på liknande sätt, men också genom brev, annonser och möten att återkoppla beredningens erfarenheter under innevarande år till medborgarna.

Ekonomisk redovisning

Hälso- och sjukvårdsberedning Nord har under 2009 haft en årsbudget på totalt 878 036 kr. Budgeten har i huvudsak fördelats på kostnader för arvoden och övriga omkostnader för ledamöterna. Dessutom har beredningen haft en budget för information och återkoppling till medborgarna samt för omkostnader avseende möten och andra aktiviteter.

Budget och resultatredovisning

Beredning Nord	Periodbudget	Utfall	Resultat
Arvoden, övriga omkostnader	728 036	334 016	394 020
Omkostnader för möten, information, återkoppling, m.m.	150 000	97 803	52 197
Summa:	878 036	431 819	446 217

Redovisningen avser perioden 2008-11-01 – 2009-09-30.

Ledamöternas aktiviteter

Antal dagar som de 13 ledamöterna sammanlagt ägnat åt beredningsarbete (med eller utan ersättning för inkomstbortfall)	Genomsnitt arbetade dagar per ledamot
117,79 dagar	9,06 dagar

Hälso- och sjukvårdsberedning Syd

Verksamhetsrapport 2009

Särdrag för beredningsområdet

Hälso- och sjukvårdsberedning Syd har under verksamhetsåret fört dialog med medborgare i Arjeplog, Arvidsjaur, Piteå och Älvsbyns kommuner.

Beredningen har under verksamhetsåret bestått av följande ledamöter:

Bernt Wallström (V), ordförande	Martin Åström (NS)
Anita Gustavsson (S)	Berit Vesterlund (NS)
Agneta Burman (S)	Ulf Karlsson (M)
Thor Viklund (S)	Daniel Bergman (M)
Kristina Sjögren (S)	Helén Lindbäck (KD)
Karin Svanborg, (S)	Ulf Ottosson (C)
Ulla Lundberg (S)	Erik Lundström (FP)
Helena Stenbäck (MP)	

Följande ledamot har slutat under 2009: Lars Holmkvist (S).

Utöver det som avhandlas i hälso- och sjukvårdsberedningarnas gemensamma rapportdel redovisar här hälso- och sjukvårdsberedning Syd speciella iakttagelser från sitt geografiska arbetsområde.

Beredningen konstaterar att det utöver landstingets hälso- och sjukvård finns två politiska områden som är av särskild betydelse för barn och ungdomar.

- Skolpolitiken, speciellt elev- och skolhälsovården.
- Arbetsmarknadspolitiken, särskilt arbetsmarknadssituationen för ungdomar.

Dessa områden är av stor betydelse för att förhindra en negativ utveckling för barn och ungdomar. Men även hälso- och sjukvården kan bidra till att förhindra den negativa utvecklingen. Beredningen vill med anledning av detta peka på nedanstående behov.

Samarbete

Beredningen erfar att de allra flesta samarbetsprojekt som gjorts för barn och ungdomar lett till förbättringar av olika slag. Det är därför av stor betydelse att landstingets verksamheter, främst primärvården, har ett aktivt samarbete med framför allt skol- och elevhälsovården. Detta gäller bland annat förebyggande och hälsofrämjande insatser samt uppsökande verksamhet.

Det bör klart framgå i arbetsordningen för primärvården att samarbetet med skol- och elevhälsovården är ett tydligt uttalat uppdrag. Detta oavsett om verksamheten bedrivs i landstingets egen regi eller av annan vårdgivare.

Regeringskansliet nämner i *Nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd* tre former av samarbete:

- **Informationsutbyte** kan ses som den minst djupgående formen av samverkan och innebär att två eller fler aktörer byter information med varandra.

- **Samhandling** innebär att en eller flera aktörer planerar och genomför en aktivitet tillsammans.
- **Samproduktion** kan ses som den mest djupgående formen av samverkan och innebär att samverkan omfattar verksamheter med gemensam finansiering och organisation.

Landstinget bör sträva efter att samarbetet inte enbart handlar om informationsbyte utan även leder till samhandling och samproduktion för barnens och ungdomarnas bästa. Detta gäller såväl olika aktiviteter som individuella ärenden. En annan fråga som bör utredas är på vilket sätt vårdcentralernas beteendevetare kan medverka i detta samarbete.

Ett gott exempel på samhandling är att landstingets distriktssköterskor deltagit i skolans arbete med information om klamydia. Dessvärre har beredningen uppfattat att man i ett fall debiterat skolmyndigheten för denna medverkan vilket beredningen anser är fel. Istället är det landstingets skyldighet att medverka för att förebygga spridningen av sexuellt överförbara sjukdomar.

Beredningen konstaterar att det görs mycket bra för ungdomar inom Piteå älvdal. I Älvsbyn finns till exempel projektet *Blåslampan* där man möts över alla gränser för barnens och ungdomarnas bästa.

Ytterligare ett gott exempel på samhandling är det gemensamma projektet *Norrbus* som landstinget bedriver i samarbete med Kommunförbundet. Detta visar att man tar barn och ungdomars problem på allvar och att samverkan mellan landsting och kommun är en framkomlig väg för att nå goda resultat.

Beredningen anser:

- *Landstinget ska aktivt medverka till att ytterligare förbättra samarbeten för barn och ungdomars bästa med strävan efter att uppnå mer samhandling och samproduktion.*
- *Det finns ett behov av att landstingets beteendevetare medverkar vid samhandling och samproduktion som rör barn och ungdomar.*

Familjestöd

Ett gott samspel mellan föräldrar och barn minskar risken för ett stort antal hälsoproblem. Många föräldrar som beredningen mött är väldigt engagerade i sina barns uppväxt. Ungdomarna uttrycker också att föräldrarna och andra vuxna är viktiga som förebilder och som stöd. Det är i hemmet som man lägger grunden för sunda vanor.

Beredningen konstaterar vidare att det inte är lätt att vara ung idag. Utbud och valmöjligheter är i stort sett obegränsade. Samtidigt gör detta att det inte är lätt att vara förälder idag.

Beredningen uppfattar därför att det finns ett stort behov av att familjestöd. Utöver information och rådgivning bör stödet även omfatta föräldrautbildning. Föräldrarna har också ett behov att få hjälp med att skapa föräldranätverk.

Föräldrarna behöver klar och tydlig information om till vem eller vart man ska vända sig när man behöver rådgivning och stöd. Sådan information kan med fördel tas fram i samhandling med exempelvis skolan och socialtjänsten.

Av särskild vikt är att landstinget sprider information om på vilket sätt barnhälsovårdpsykologerna kan medverka i familjestödet och inte minst hur deras kompetens kan används som en resurs i detta arbete.

Beredningen anser:

- *Landstinget måste ge ungdomar och föräldrar klar och tydlig information om vart man ska vända sig för att få vård, hjälp och stöd.*
- *Landstingets barnhälsovårdpsykologer bör ingå i familjestödet.*

Ytterligare iakttagelser

Här redovisas ytterligare iakttagelser som beredningen anser viktiga att nämna.

Övervikt och fetma

Dagens felaktiga och överdrivna konsumtion leder till ökande övervikt och fetma vilket är en stor och ökande hälsorisk. Här finns givetvis även kopplingar till ätstörningar. Det är mycket viktigt att landstinget arbetar vidare med att informera och stötta såväl unga som föräldrar i dessa frågor. Informationen kan med fördel kompletteras med motiverande samtal och annan praktisk verksamhet där det är möjligt. Det gäller att påverka till förändring hos såväl vuxna som barn och ungdomar för att få genomslagskraft.

Ny teknik

Beredningen konstaterar att den tekniska utvecklingen går framåt med rasande fart. Utbudet av nya produkter och tjänster är enormt. Detta påverkar givetvis ungdomarnas beteende och konsumtionsmönster. Tyvärr lurar även många faror bland alla tekniska möjligheter.

Beredningen ser till exempel hur många ungdomars nattsömn störs av sena kvällar och nätter vid datorn där även spelberoende förekommer. Även mobiltelefoner som ligger påslagna vid sängen hela natten kan störa sömnen och skapa en ständig stress. Mobbning via mobiltelefon och dator blir allt vanligare. Tillgång till droger och risken för att ungdomarna blir kontaktade av ohederliga personer är också risker som ökar med den nya tekniken.

Beredningen menar att problem som är kopplade till ovanstående med säkerhet kommer att öka framöver. Här måste landstinget följa utvecklingen i allt ifrån beteendevetarnas omvärldsbevakning till ungdomsmottagningarnas kompetens och innehållet i stödet till familjer.

FN:s barnkonvention

Beredningen poängterar att landstinget alltid ska arbeta efter FN:s barnkonvention. Det är därför mycket glädjande att barnkonventionen finns omnämnd i landstingsplanen för 2010-2012.

Förslag till åtgärder inom det egna beredningsområdet

Hälso- och sjukvårdsberedning Syd föreslår att landstingsfullmäktige beslutar uppdra åt landstingsstyrelsen:

- Att föreslå åtgärder som tillgodoser de behov beredningen uppmärksammat.

Utvärdering av beredningens arbete

Verksamheten

Beredningen har anpassat valet av dialogmetoder efter målgrupperna. Främst har beredningen medverkat vid andras mötesplatser eller möten. Även intervjuer med enskilda personer eller mindre grupper har förekommit. Beredningen deltog också under sommarmarknaden A-smällen i Arvidsjaur.

Beredningen har breddat sin kunskapsbas via relevant faktamaterial, studiebesök och föreläsningar. Detta har tillsammans med medborgardialogen utgjort grund för beredningens analys av medborgarnas behov.

Mycket av beredningsarbetet har skett kommunvis eller individuellt. Mellan sammanträdena har ledamöterna via elektronisk kommunikation kunnat ta del av varandras dialogdokumentation och på så sätt hållit sig uppdaterade om aktiviteterna i hela beredningens geografiska arbetsområde.

Återkoppling

Beredningens ledamöter har under verksamhetsåret återkopplat till delar av de medborgare och de verksamhetsföreträdare man träffade under förra årets arbete med uppdraget *Barn och ungdomars hälsa* och avgränsningen *0-6 år*. Beredningen har planerat att göra en större återkoppling i samtliga kommuner inom arbetsområdet under 2010 för att summera hela arbetet med *Barn och ungdomars hälsa*.

Ekonomisk redovisning

Hälso- och sjukvårdsberedning Syd har under 2009 haft en årsbudget på 989 994 kr. Budgeten har i huvudsak fördelats på kostnader för arvoden och övriga omkostnader för ledamöterna. Dessutom har beredningen haft en budget för information och återkoppling till medborgarna samt för omkostnader avseende möten och andra aktiviteter. Uppdraget har kunnat genomföras inom de givna ekonomiska budgetramarna.

Budget och resultatredovisning

Beredning Syd	rsbudget	Utfall	Resultat
Arvoden och övriga personalomkostnader	839 994	416 824	423 170
Omkostnader för möten, information, återkoppling m.m.	150 000	36 636	113 364
Summa:	989 994	453 460	536 534

Redovisningen avser verksamhetsåret 2008-11-01 – 2009-09-30.

Ledamöternas aktiviteter

Antal dagar som de 15 ledamöterna sammanlagt ägnat åt beredningsarbete (med eller utan ersättning för inkomstbortfall)	Genomsnitt arbetade dagar per ledamot
141,30 dagar	9,42 dagar

Hälso- och sjukvårdsberedning Mitt

Verksamhetsrapport 2009

Särdrag för beredningsområdet

Genomförande

Beredningen har under verksamhetsåret fört dialog med medborgare inom Luleå och Bodens kommuner.

Ledamöter

Beredningens har under 2009 haft följande ledamöter:

Eivy Blomdahl (S), ordförande	Erika Sjö (NS)
Tony Sundbom (S)	Anders Bohm (NS)
Brita Ström (S)	Terese Falk (NS)
Gunnar Gabrielsson (S)	Tina Kotkaniemi (NS)
Britt-Marie Loggert-Andrén (S)	Tord G Häggström (M)
Ingela Uvberg Nordell (S)	Staffan Eriksson (M)
Bosse Englund (V)	Carola Lidén (C)
Kati Jääskeläinen (V)	Maria Selin-Fjellström (KD)
Catarina Ask (MP)	

Följande ledamöter har slutat under 2009: Camilla Rydbjörk (M), Britt-Marie Forsman (V), Jan Åhman (V) och Mats Forsman (NS).

Målgrupper

Ledamöterna har enskilt och i grupp träffat ett stort antal ungdomar, föräldrar, personal och andra med anknytning till barn- och ungdomar.

Som exempel på mötesplatser kan nämnas skolor, marknader och mässor men även bibliotek, fritidsgårdar, idrottsevenemang, föreningar samt offentliga institutioner, till exempel Kulturens Hus.

Inledning

Beredningen konstaterar inledningsvis att de observationer och argument som framfördes till landstingsfullmäktige i den förra verksamhetsrapporten om barn- och ungdomar under avsnittet *Livsstil* fortfarande har stark relevans när det gäller dagens situation för de äldre ungdomarna.

Att på ett tidigt stadium i familjerna grundlägga vettiga rutiner kring mat och sömn och nära kärleksfull anknytning mellan barn och föräldrar har betydelse för en bra självkänsla och en sund livsstil under hela uppväxttiden och även senare i livet.

Under årets uppdrag har beredningens uppfattning att föräldrastödet måste prioriteras förstärkts genom de berättelser ledamöterna fått höra av ungdomarna. Därför återkommer beredningen även i årets rapport med yrkanden på detta område.

Hälsa

De allra flesta ungdomar säger att de mår förhållandevis bra. De fungerar bra i olika miljöer tillsammans med jämnåriga och med vuxna och de behöver inte uppsöka sjukvården i någon alarmerande utsträckning.

De flesta har bra kunskap om vad god hälsa är med bra mat, sömn, familj och kompisar samt att röra på sig regelbundet men det verkar svårt att omsätta kunskaperna i praktisk handling.

Många dras med huvudvärk och ont i magen. Många sover för lite och dessutom oregelbundet, dels beroende på oro och dels på grund av bland annat sena träningstider.

Ungdomarnas egen förklaring är att skolans höga krav, trycket från kompisar och mediabilden om hur man ska vara förstärker det stresstryck man känner över att inte orka med allt.

Beredningen anser att det finns anledning att ta allvarligt på dessa signaler.

Psykiskt

Många unga mår psykiskt dåligt. De har låg självkänsla och lever med otroligt höga prestationskrav. De känner sig pressade att vara på ett speciellt sätt, ha "rätt" kläder, göra bra ifrån sig i skolan, ha rätt vikt; helt enkelt vara perfekta. De ska dessutom alltid vara anträffbara på mobilen dygnet runt.

Detta resulterar ibland i sociala problem, skolproblem, ätstörningar, depressioner, självska debeteende, självmordstankar, ångest och aggressionsutbrott.

Ändå säger man:

"Det är inte skolan som stressar mig mest, det är allt det andra som tränningar, vara med kompisar och mobilen."

I kombination med bristen på och tilliten till vuxna att prata med i skolan och den dåliga tillgängligheten till den kompetenta personalen vid ungdomsmottagningar och vårdcentraler konstaterar beredningen att ungdomarnas behov av stöd måste förbättras.

Beredningen anser:

- *Landstinget ska förstärka sina resurser och sin tillgänglighet för ungdomar vid ungdomsmottagningar och vårdcentraler.*

Fysiskt

Avsevärd tid tillbringas framför dator och TV men ändå verkar många ha tid för fysiska aktiviteter av väldigt varierad art.

Föreningsaktiviteterna är i allmänhet bra, men många ungdomar anser att de får sena träningstider vilket leder till att det blir mycket sena kvällar och ibland natt innan träningen är avslutad. Detta leder ofta till dåliga mat- och sömnvanor.

Alla äter inte frukost. De blir hungriga och går till godisautomater och i kombination med den stress de lever under leder detta sannolikt till dåliga matvanor och sedermera eventuell övervikt eller fetma.

Energidrycker är ett växande problem som bör beaktas från olika håll, både att de innehåller uppiggande medel och dessutom stora mängder socker.

Enligt ungdomarna beror deras huvudvärk bland annat på att de dricker för lite vatten och slarvar med maten. De tar tabletter i stället när huvudvärken kommit.

Beredningen anser:

- *Landstinget ska förstärka det förebyggande arbetet och resurserna med att tillsammans med skolorna informera om hur man uppnår en god livsstil.*

Sjuk- och tandvård

Tillgänglighet och bemötande

Många unga anser att det är för långa köer och att det tar för lång tid att komma in på vårdcentralen, medan det fungerar bra på sjukhuset.

De olika bemötanden ungdomarna får i sjukvården där man ibland anses som barn och måste ha en vuxen med, medan man ibland på en vanlig avdelning anses som ”vuxen” och inte får ha någon vuxen med, upplevs inte som konsekvent och ibland ”diskriminerande”.

Beredningen har mött en skrämmande brist på insikt om könssjukdomar och deras spridning genom oskyddat sex. Många menar att de ju använder p-piller och verkar inte förstå att kondomen också har en annan viktig funktion.

De flesta barn och ungdomar är mer eller mindre beroende av att kunna kommunicera med sina kompisar. Därför upplever man sig ”inlåst” när man är inlagd på barnavdelningen. Ungdomarna menar att någon form av internetuppkoppling borde finnas för att man ska känna sig mindre isolerad.

Standarden på sjukhusmaten upplevs som väldigt olik den man är van vid hemma. Detta medför ibland att man inte äter så bra som man borde för att tillfriskna fortare.

Ungdomarna drar sig i viss utsträckning för att besöka skolsköterskan och ibland ungdomsmottagningen. Man upplever det som att sekretessen inte efterlevs.

”Fråga oss mer konkret hur vi mår, om vi använder droger, om vi vet vart vi kan vända oss om vi mår dåligt.”

Förhållandet med bristande sysselsättning för barn och ungdom i vårdcentralernas väntrum med rätt anpassad litteratur och tillgång till Internet, orsakar missnöje.

Stressade läkare, begränsade öppettider samt att personalen ofta talar ”över huvudet” på ungdomarna är andra orsaker till missnöje vid sjukvårdskontakter.

Många 19-åringar har karies sannolikt på grund av mycket läsk och godis och väntetiderna för tandreglering upplevs som väldigt långa och psykiskt pressande.

Beredningen anser:

- *Landstinget ska korta väntetiderna på vårdcentralerna och till tandreglering.*
- *Landstinget ska förbättra bemötandet av ungdomar i sjukvården och underlätta deras vistelse inom sjukvårdsinrättningarna.*
- *Landstinget ska intensifiera och förbättra informationen till ungdomar om hur man förhindrar spridning av könssjukdomar.*
- *Landstinget ska förbättra rutinerna så att ungdomar känner större förtroende för befattningshavare inom sjukvården.*

Droger

Det är skrämmande lätt att få tag på droger. Många ser det som naturligt att använda dem och missbruket går allt längre ner i åldrarna.

Ungdomarna vet att narkotika finns, vilka som använder droger, och vilka som säljer. De efterlyser mer information om själva skadeverkningarna av droger och de vet hur alkohol fungerar, men mycket lite om narkotika.

De otaliga beskrivningar i media som gjorts under verksamhetsåret kring ungdomar som experimenterat med olika typer av droger levererade av totalt ansvarslösa försäljare bekräftar den okunskap som råder om olika farliga droger.

Alkohol och droger leder också ofta till tidig sexdebut och riskbeteende.

Förutom att rökning kan orsaka cancer och andra livshotande åkommor är den också en inkörsport till många droger.

Beredningen anser:

- *Landstinget ska på bred front förstärka informationsinsatserna kring hälsoriskerna med att använda droger.*

Samverkan

Samarbete mellan kommunerna och landstinget är av mycket stor vikt för barn och ungdomar, bland annat i samband med information om livsstilsfrågor, alkohol, droger, kost och motion.

Landstinget borde också delta med professionell personal i sexualundervisning i samverkan med skolan för att informera om betydelsen att skydda sig vid sexuellt umgänge eftersom bristande kunskap kan leda till allvarliga sjukdomar. Barnmorskorna borde nyttjas mer för detta syfte.

Beredningen anser:

- *Landstinget ska i samverkan med skolorna förbättra informationen om alkohol, droger, kost och motion samt övriga livsstilsfrågor.*

Föräldrar

Olikheterna i familjernas förutsättningar sett i ett socioekonomiskt perspektiv har i samtalen med ungdomarna bekräftats för beredningen.

Det råder stora skillnader i förutsättningarna för familjerna att orka med att upprätthålla ordning och reda i de vardagliga rutinerna. I många fall anser

beredningen att gränsvärdet för acceptabla normer i förhållande till ungdomarnas totala situation ej uppnås.

Mönstret följer det som råder i samhället i stort och värst är det i familjer med föräldrar som är ensamstående, sjukskrivna, arbetslösa och i flyktingfamiljer som söker asyl.

Föräldrastödet är av enorm betydelse i dessa familjer inte minst för att de ungdomar som fostras där ska kunna ges en bra uppväxt och klara de krav samhället ställer.

Många av dessa familjer är på olika sätt trasiga och saknar skyddande nätverk. Barnen får svårt att fokusera och underpresterar i skolan och samhället. De får helt enkelt inte en rättvis chans att klara sig.

Det behövs fler föräldrautbildningar riktade till dessa familjer.

Beredningen anser:

- *Landstinget ska i större utsträckning medverka till att föräldrastödet förbättras och når ut till de familjer som bäst behöver det.*

Framtid

Ungdomar ser trots den ekonomiska krisen och höga arbetslösheten ganska ljust på framtiden. Många tror dock att de tvingas flytta för att få jobb.

Det som oroar dem mest är att sjukdomar som till exempel cancer ska drabba familjen. Man vill också undvika sådan stress som föräldrarna lever med.

Allmänt beskriver ungdomarna att det händer för lite här men man vet inte vad som saknas.

De asylsökande ungdomar vi pratat med beskriver en annan tillvaro, en tillvaro fylld av ångslan, dålig ekonomi, ångest, rädsla och oro för sina föräldrar.

Många, både barn och vuxna, som kommit till Sverige lider av någon form av depression och behöver ha hjälp med att bearbeta sina upplevelser. Det är viktigt att utsatta människor får berätta sina historier utanför väggarna till Migrationsverkets slutna förhörssrum. Risken finns annars att det senare i livet blir stora kostnader för landstinget.

De flesta asylsökande har varit i Sverige mellan ett och sex år. Enligt regelverket har vuxna asylsökande endast rätt till akutsjukvård vilket ibland innebär att de skickas hem med en anmodan att köpa huvudvärkstabletter på apoteket även om de har en infektion i kroppen.

Ofta har ungdomarna lärt sig språket så pass att de får översätta både det ena och det andra åt sina föräldrar. Det kan vara av sådan art att barnen/ungdomarna varken har insikt i ämnet eller ska ta på sig ett sådant ansvar.

Myndigheterna är ålagda att använda tolk vid kontakter men föräldrarna litar inte alltid på tolkar utan kräver att barnen ska översätta.

Ingen av de asylsökande ungdomarna säger att de känner trygghet. Det är svårt att få trygghet av familjen när de lever med avvisningsbeslut och har stor fruktan för att behöva återvända till förföljelser, våld och kidnappningar i hemlandet.

”Skaparkraft” är ett treårigt projekt som stöds av landstinget. Syftet är att hjälpa barn och ungdomar att under några timmar få göra något skapande med sina händer och låta hjärnan vila från ångest och oro. Projektet har mottagits mycket positivt av ungdomarna som deltagit i projektet. De har på ett bra sätt kunnat stärka sin självkänsla.

Beredningen anser:

- *Landstinget ska inom gällande regelverk med kraft verka för att rimlig hänsyn tas till de asylsökande ungdomarnas problem.*
- *Landstinget ska även i fortsättningen stötta projekt som stärker självkänslan hos barn och ungdomar som lever i en svår situation.*

Förslag till åtgärder inom det egna beredningsområdet

Hälso- och sjukvårdsberedning Mitt föreslår att landstingsfullmäktige beslutar uppdra åt landstingsstyrelsen:

- *Att föreslå åtgärder som tillgodoser de behov beredningen uppmärksammat.*

Utvärdering av beredningens arbete

Arbetsätt

Beredningen har framför allt genom dialog med målgruppen, enskilt och i olika grupper men också genom studiebesök, föreläsningar och faktamaterial tillägnat sig en bred kunskapsbas om förhållandena för målgruppen, deras föräldrar och viktiga aktörer i deras närhet.

Beredningen har träffat ett mycket stort antal barn och ungdomar med mycket varierad bakgrund och livssituation och med mycket olika synpunkter på vad som fungerar bra och inte.

Ramar

Uppdraget har kunnat genomföras inom den givna ekonomiska budgetramen och inom ramen för ledamöternas femton dagar med ersättning för förlorad arbetsförtjänst.

Återkoppling

Beredningens har fortlöpande under årets arbete i samband med olika träffar med medborgare och verksamhetsföreträdare återkopplat sina erfarenheter från arbetet med förra årets uppdrag. Genom e-post, brev, möten och personliga kontakter avser man återkoppla erfarenheterna även från årets uppdrag.

Ekonomisk redovisning

Hälso- och sjukvårdsberedning Mitt har under 2009 haft en årsbudget på totalt 1 086 721 kr. Budgeten har i huvudsak fördelats på kostnader för arvoden och övriga personalomkostnader för ledamöterna.

Dessutom har beredningen haft en budget för information och återkoppling till medborgarna samt för omkostnader avseende möten information och andra aktiviteter.

Budget och resultatredovisning

Beredning Mitt	rsbudget	Utfall	Resultat
Arvoden och övriga personalomkostnader	952 248	538 778	413 470
Omkostnader för möten, information, återkoppling m.m.	150 000	59 017	90 983
Summa:	1 102 248	597 795	504 453

Redovisningen avser verksamhetsåret 2008-11-01 – 2009-09-30.

Ledamöternas aktiviteter

Antal dagar som de 17 ledamöterna sammanlagt ägnat åt beredningsarbete (med eller utan ersättning för inkomstbortfall)	Genomsnitt arbetade dagar per ledamot
226,45dagar	13,32 dagar

NORRBOTTENS LÄNS LANDSTING